

İstilacı bitkiler – doğa, nüfus ve ekonomi için ciddi bir tehdit

Автор(и): ас. Мирослава Вълкова, ИПАЗР „Н. Пушкиров“ – София

Дата: 18.11.2016 Брой: 11/2016

Son yıllarda, yabancı bitki türlerinin tanıtılması ve yayılmasına olan ilgi istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Hemen hemen tüm Avrupa ülkeleri, biyolojik çeşitliliğin korunması ve bu „işgalcilerin“ kontrolü için çeşitli stratejiler geliştirerek flora bileşimlerini gözden geçirmektedir. Bu önlemlerin geliştirilmesi, sadece farklı disiplinlerden bilim insanlarını değil, aynı zamanda çeşitli devlet ve sivil toplum kuruluşlarından avukatları, ekonomistleri ve uzmanları da içermektedir.

İstilacı yabancı türler, yerli türleri ve popülasyonları yok ettikleri için biyolojik çeşitlilik kaybının ana nedenlerinden biri olarak tanımlanmaktadır. İnsan sağlığına zararlıdır, ulusal ekonomilere büyük zararlar verirler ve doğada geri dönüşü olmayan değişikliklere yol açarlar. İstilacı türlerin neden olduğu Avrupa ekonomisine yönelik maliyetlerin, sağlık hizmetleri, tarım ve altyapı gibi alanlarda yılda en az 12 milyar Euro olması beklenmektedir.

Geçen yüzyıl boyunca, dünyanın birçok bölgesinde yerleşik yabancı bitki türlerinin sayısı giderek artmıştır. Dağ sıraları, denizler ve nehirler popülasyonları ayırmış ve biyolojik çeşitliliğin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ancak, uluslararası ticaretin ve seyahatin genişlemesi, bu engelleri küresel ölçekte kaldırarak türler arasında doğrudan teması mümkün kılmıştır. Bu, değerli besin kaynakları ve yaşam alanları için rekabet yaratır. Yerli türler yerel zararlılara veya hastalıklara karşı dirençliyen, genellikle yabancı organizmalara karşı hiç veya çok sınırlı doğal savunmaya sahiptirler ve bu nedenle tamamen yok edilebilirler.

İstilacı türler her şekil ve boyutta ortaya çıkar. Avrupa kökenli olmayanların çoğu, daha dayanıklı veya daha hızlı büyüyen ağaçlar ve ürünlerin yanı sıra süs bahçe bitkileri de dahil olmak üzere kasıtlı olarak tanıtılmıştır. Kontrolsüz bırakıldıklarında, kendiliğinden doğaya yayılırlar, bazıları yayılış alanlarını genişleterek yerli türler ve topluluklar için ciddi bir tehdit oluştururlar. Hızlı yayılmaları biyolojilerinin bir sonucudur – yüksek canlılığa sahip bol miktarda tohum üretirler, bunları yıllarca saklarlar, etkili dağılma mekanizmalarına sahiptirler, hızlı büyürler ve geniş bir ekolojik koşul yelpazesine uyum sağlayabilirler.

İstilacı bitki türlerinin etkisi önemlidir. Yerli türlerin doğal yaşam alanlarında son derece rekabetçidirler; topraktan besin ve su çekerek toprak bileşiminde değişikliklere neden olurlar; işgal ettikleri habitattaki ışık rejimini etkiler ve yapısını değiştirirler; yakından ilişkili, doğal olarak oluşan türlerle melezleşirler; nadir türlerin yok olmasına yol açarlar; hastalık taşıyıcısıdır; insan sağlığı üzerinde ciddi bir etkiye sahiptirler – alerjilere neden olurlar, diğerleri zehirlidir ve onlarla temas veya kullanımları ciddi sorunlara yol açar. Yabancı türler ayrıca, tarımsal üretimdeki doğrudan kayıplardan veya onlara karşı etkili kontrol önlemleri için artan harcamalardan kaynaklanan yüksek ekonomik maliyetlere neden olurlar.

Şu anda, Avrupa'da 213 familyadan 1.000'den fazla yabancı bitki türü bulunmaktadır ve baskın olanlar büyük, küresel olarak yaygın familyalardır: *Asteraceae* (692 tür), *Poaceae* (597), *Rosaceae* (363), *Fabaceae* (323) ve *Brassicaceae* (247). Tanıtılan türlerin %34'ü Asya kökenli, %23'ü ve %22'si sırasıyla Kuzey ve Güney Amerika'dan ve %17'si Afrika'dan gelmektedir. 1992'den bu yana, AB, istilacı türlerle mücadele ve neden oldukları zararları onarmak için 180 projeye 58 milyon Euro'dan fazla harcamıştır. Karşılaştırma için – Amerika Birleşik Devletleri, biyolojik istilacılarla mücadele harcamalarını yılda yaklaşık 80 milyar Euro olarak tahmin etmektedir. Son çalışmalara göre, Bulgaristan'da 21 istilacı bitki türü bulunmakta olup, biyolojik çeşitlilik, doğa ve insanlar için en büyük tehdidi şunlar oluşturmaktadır: *Acer negundo*, *Ailanthus altissima*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Amorpha fruticosa*, *Bidens frondosus*, *Elodea nuttallii*, *Fallopia bohemica*, *Opuntia humifusa*, *Paspalum distichum*, *Robinia pseudoacacia*.

Bu istilacı bitki türlerinden bazıları üzerinde kontrol uygulanması çok zor ve uzun süreli olabilir. Kamuoyunda bu „işgalciler“ hakkında farkındalık yaratmak, bu savaşı kazanmanın ön koşuludur. Yabancı bitki türlerinin önlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla, öncelikle istilacı olma potansiyeline sahip olan yabancı türlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu, potansiyel olarak istilacı türlerin istilacı türlere dönüşmesine izin vermemek için gereklidir. İstilacı türlerin kontrolü için erken uyarı, önleyici tedbirlere ilişkin uluslararası ve ulusal kuralların bilinmesi ve uyulması, güçlendirilmiş gümrük kontrolü ve bitki sağlığı (fitosaniter) hizmetleriyle iyi koordinasyon özellikle önemlidir.

Belirli bir istilacı tür zaten yaygın olarak dağılmışsa, onu kontrol etmenin tek yolu, biyolojik ve ekolojik özellikleri ve belirli niteliklerinin yanı sıra yayıldığı farklı habitat ve ekosistemlerin özellikleriyle de uyumlu olması gereken spesifik kontrol önlemlerinin uygulanmasıdır. En iyi yaklaşım, derinlemesine ekolojik çalışmalara, düzenli izlemeye ve tüm paydaşlarla dikkatli koordinasyona dayanan farklı kontrol yöntemlerinin (mekanik, kimyasal, biyolojik) entegre kullanımıdır.

Yabancı bitki türleri, bilimsel araştırmalar yürütmek, düzenleyici belgeler geliştirmek ve bilgi sistemlerini sürdürmek (EPPO, FAO) için uzmanlaşmış çalışma grupları, bölümler vb. kurulmuş olan çok sayıda uluslararası örgütün önceliklerinden biridir; yabancı bitki türlerinin varlığı, istilacı potansiyelleri, tanıtım yolları ve yayılımlarının kontrolü ve sınırlandırılması için uygun önlemler hakkında veritabanları geliştirmek için çeşitli projeler finanse edilmektedir (DAISIE, GRIS, GISD, NOBANIS, ESENIAS, vb.). Bulgaristan, tüm uluslararası girişimlere aktif bir katılımcıdır ve yabancı istilacı türlerle ilgili tüm belgeleri onaylamıştır.

Çok yakın zamanda, sadece bir ay önce, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin (AB) 1143/2014 sayılı Tüzüğü'ne uygun olarak, Birliği ilgilendiren istilacı yabancı türlerin bir listesini kabul ederek biyolojik çeşitlilik kaybını durdurmaya yönelik önemli bir adım attı. Bu, olumsuz etkilerini önlemek, azaltmak veya hafifletmek ve iç pazar ticaret kurallarına ilişkin Avrupa politikasının etkinliğini önemli ölçüde artırmak için ortak eylem gerektiren öncelikli türlerin bir listesidir. Üye Devletler, yeni istilaların önlenmesi, erken tespiti ve hızlı eradikasyonu ve listede yer alan zaten yaygın olarak dağılmış istilacı yabancı türlerin yönetimi için önlemler uygulamalıdır. Listelenen yabancı türler artık kasıtlı olarak yetiştirilemez, taşınamaz, çoğaltılamaz veya çevreye salınamaz. Liste, Avrupa Komisyonu'nun resmi web sitesinde bulunabilir.